

УДК 342.9:004.94

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.04.2.45>

СУДОВА ПРАВОТВОРЧІСТЬ В КОНТЕКСТІ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ

Момот Ю.М.,*аспірант кафедри адміністративного та інформаційного права
Сумського національного аграрного університету*

ORCID: 0009-0001-2395-542X

Момот Ю.М. Судова правотворчість в контексті цифрової трансформації адміністративної юстиції.

Стаття присвячена комплексному дослідженню ролі судової правотворчості в процесі цифрової трансформації адміністративної юстиції з акцентом на формуванні нових правових стандартів використання електронних доказів та дистанційного судочинства. Актуальність дослідження зумовлена інтенсивним розвитком інформаційних технологій та процесами цифровізації суспільних відносин, що актуалізують роль судової правотворчості як ключового механізму адаптації традиційних правових принципів до викликів цифрового середовища в адміністративному судочинстві. Особливої гостроти ця проблематика набула в умовах воєнного стану в Україні, коли судова правотворча діяльність стала критично важливим інструментом забезпечення безперервності правосуддя через розробку нових процедурних рішень та адаптацію процесуальних норм до екстремальних умов.

Досліджено роль судової правотворчості у формуванні нових методологічних підходів до аналізу цифрових доказів, включаючи розробку спеціальних оціночних критеріїв для електронної документації, цифрових підписів та інформації з державних реєстрів. Проаналізовано специфіку судової правотворчості у сфері визначення процедур дослідження електронних доказів та встановлення підстав для залучення експертів з технічними знаннями, що формує нові стандарти технічного оснащення судових установ та вимоги до програмного забезпечення.

Досліджено значення судової правотворчості у переосмисленні фундаментальних засад правосуддя, зокрема принципів змагальності, безпосередності та усності у контексті дистанційного судочинства. Досліджено роль положень статті 195 КАС України як каталізатора судової правотворчості та виявлено основні напрямки судової правотворчої діяльності при адаптації класичних принципів до умов цифрового процесу. Особливу увагу приділено формуванню через судову практику компенсаційних механізмів для забезпечення рівного доступу до правосуддя учасників з різним рівнем технічної оснащеності.

Ключові слова: судова правотворчість, адміністративна юстиція, цифрова трансформація, електронні докази, дистанційне судочинство, правові позиції.

Momot Y.M. Judicial law-making in the context of the digital transformation of administrative justice.

The article presents a comprehensive study of the role of judicial law-making in the process of digital transformation of administrative justice, with a particular focus on the development of new legal standards for the use of electronic evidence and remote court proceedings. The relevance of this research stems from the rapid advancement of information technologies and the digitalization of social relations, which highlight the importance of judicial law-making as a key mechanism for adapting traditional legal principles to the challenges of the digital environment in administrative proceedings. This issue has become particularly urgent in the context of martial law in Ukraine, where judicial law-making has proven essential for ensuring the continuity of justice through the elaboration of new procedural solutions and the adjustment of procedural norms to extreme conditions.

The article explores the contribution of judicial law-making to the development of new methodological approaches for analyzing digital evidence, including the establishment of specific assessment criteria for electronic documentation, digital signatures, and information retrieved from official registries. It also examines how courts shape procedures for examining electronic evidence and determine the grounds for involving technical experts, thereby setting new standards for the technical infrastructure of judicial institutions and requirements for specialized software.

The study further highlights the significance of judicial law-making in reinterpreting the fundamental principles of justice – such as adversarial proceedings, immediacy, and orality – in the

context of remote adjudication. Particular attention is given to the role of Article 195 of the Code of Administrative Procedure of Ukraine as a catalyst for judicial law-making and to the key directions of case-based legal development in adapting classical principles to the realities of digital procedure. Finally, the article analyses how judicial practice contributes to the establishment of compensatory mechanisms that ensure equal access to justice for participants with varying levels of technological resources.

Key words: judicial law-making, administrative justice, digital transformation, electronic evidence, remote proceedings, legal positions.

Постановка проблеми. Інтенсивний розвиток інформаційних технологій та процеси цифровізації суспільних відносин актуалізують роль судової правотворчості у формуванні нових стандартів здійснення правосуддя, особливо в сфері адміністративного судочинства. Судова правотворчість стає ключовим механізмом адаптації традиційних правових принципів до викликів цифрового середовища, що потребує переосмислення класичних підходів до доказового права та процедурних гарантій справедливого судочинства. Особливої актуальності ця проблематика набула в умовах воєнного стану в Україні, коли судова правотворча діяльність стала критично важливим інструментом забезпечення безперервності правосуддя через розробку нових процедурних рішень та адаптацію процесуальних норм до екстремальних умов.

Метою даної статті є аналіз особливостей судової правотворчості в контексті використання електронних доказів та дистанційних форм судочинства в адміністративному процесі, дослідження ролі судів у формуванні нових правових стандартів цифровізації правосуддя та визначення перспективних напрямків розвитку судової правотворчості у сфері адміністративної юстиції.

Стан опрацювання проблематики. Питання судової правотворчості в контексті цифрової трансформації правосуддя привертають увагу як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, проте комплексний аналіз цього явища в адміністративному судочинстві залишається недостатньо розробленим. Теоретичні засади судової правотворчості досліджували такі вітчизняні вчені, як Н. Стецик, яка розкрила механізми формування судових рішень, та Ю. Кривицький, який аналізував судову правотворчість як результат судової реформи. О. Сомолук досліджував загальнотеоретичні концепції судової правотворчості, а О. Кобан розглядав тлумачення права судом як елемент правотворчості. Зарубіжні дослідження представлені працями А. Singh та Moreblessing Z.B., які аналізували творчі повноваження суддів в англо-саксонській системі права, та М. McHugh, який досліджував правотворчу функцію судового процесу.

Питання цифровізації судочинства та використання електронних доказів вивчали Н. Голубева, Л. Ніколаєнко, а також S. Tosza, який детально аналізує специфіку збирання електронних доказів в адміністративних розслідуваннях. Водночас відсутні комплексні дослідження ролі судових рішень у формуванні теорії цифрової автентичності, механізмів забезпечення рівного доступу до правосуддя в цифровому середовищі та впливу воєнного стану на розвиток судової правотворчості у сфері дистанційного судочинства, що актуалізує необхідність подальших наукових досліджень у даній сфері.

Виклад основного матеріалу. У сучасній адміністративній юстиції судова правотворчість відіграє ключову роль у формуванні нових підходів до використання цифрових доказів, що суттєво трансформує класичні концепції доказового права. Судова практика активно розробляє правові позиції щодо принципових відмінностей електронних доказів від традиційних, зокрема специфіки їх отримання через посередників, таких як телекомунікаційні оператори. Саме можливість отримання інформації від операторів зв'язку та інтернет-провайдерів стала критично важливою для ефективності розслідувань у цифрову епоху. Це відкриває нові перспективи для правоохоронних органів, але водночас потребує чіткого правового регулювання, щоб забезпечити баланс між інтересами слідства та захистом прав громадян [1, с. 217].

Судова правотворчість активно формує нові методологічні підходи до аналізу цифрових доказів, зокрема електронної документації, цифрових підписів та інформації з державних реєстрів. Це особливо важливо в умовах активного переходу державних органів на електронний документообіг. Через судові рішення та правові позиції формуються спеціальні оціночні критерії для цифрових доказів, що враховують їх технологічні особливості, методи створення та умови зберігання, створюючи нові напрями в доказовому праві. Так, вимогами до доказів у адміністративних справах відображені на рисунку 1.

Рисинок 1. Вимоги до доказів у адміністративних справах

Розроблено автором на основі [2].

Одним із найбільш дискусійних питань судової правотворчості, яке привертає особливу увагу наукової спільноти, залишається формування через судову практику порядку дослідження електронних доказів та визначення підстав для залучення експертів, які володіють відповідними технічними знаннями. Судова правотворчість у цій сфері передбачає вироблення стандартів технічного оснащення судових установ, зокрема, вимог до програмного забезпечення та стабільного доступу до інтернету як передумов для належного дослідження цифрових матеріалів [3]. Такий підхід вимагає від судової системи не лише розробки нових процедурних стандартів, але й формування правових позицій щодо технічної природи цифрових даних.

У цьому контексті судова правотворчість поступово переосмислює усталені процесуальні стандарти, адаптуючи їх до особливостей цифрового середовища через формування нових правових доктрин. Зростаюча роль електронних доказів потребує судової розробки нових методів перевірки їх достовірності, що суттєво відрізняються від традиційних критеріїв, застосовуваних до матеріалів на паперових носіях. У цифровому вимірі судова правотворчість переосмислює класичні уявлення про «оригінал» і «копію», оскільки електронні файли залишаються тотожними незалежно від кількості їх копіювань.

Ці особливості обумовлюють формування через судову правотворчість нової правової доктрини – теорії цифрової автентичності. Вона ґрунтується на судових стандартах перевірки технічних характеристик, таких як цілісність метаданих, наявність електронних підписів, а також простежуваність історії зберігання та передачі файлів. Особливої уваги в судовій правотворчості заслуговує формування підходів до оцінки електронних доказів, що надходять з офіційних державних реєстрів та інформаційних систем: у таких випадках судова практика формує презумпцію достовірності, за умови наявності сертифікованих засобів захисту інформації або документованих процедур фіксації, внесення й обробки даних.

Найбільш складними для судової правотворчості є справи, де цифрові докази виступають єдиним підтвердженням суперечливих правовідносин [4]. У таких випадках судова практика розробляє комплексні методи верифікації, включаючи: технічно-експертні дослідження, перехресне зіставлення з іншими джерелами чи аналіз потенційних можливостей маніпуляцій.

Особливо важливо акцентувати, що специфіка воєнного часу в Україні значно посилила роль судової правотворчості у сфері дистанційного правосуддя, яке через судові рішення та правові позиції перетворилося з тимчасового заходу на важливий інструмент забезпечення безперервності судової системи та підтримки доступу до правосуддя в екстремальних умовах [5]. Ця судова правотворча практика не лише відповідає на актуальні виклики, але й активно формує нові стандарти адміністративного судочинства, впливаючи на розвиток судової доктрини в цифрову епоху.

Сучасна судова правотворчість стикається з необхідністю переосмислення фундаментальних засад правосуддя – змагальності, безпосередності та усності – у контексті дистанційного судочинства. Це зумовлює вироблення судами нових правових підходів, що стосуються організації віртуальних засідань, гарантій процесуальних прав сторін та оцінки електронних доказів.

У сфері адміністративної юстиції положення статті 195 КАС України стають каталізатором судової правотворчості, оскільки вимагають від судів адаптації класичних принципів до умов цифрового процесу. Судова правотворчість стикається з низкою складних питань, зокрема: визначення через судову практику мінімальних технічних вимог до якості аудіовізуального зв'язку для забезпечення об'єктивності судового розгляду; встановлення судовими рішеннями механізмів віртуальної ідентифікації учасників процесу; розподіл судовою практикою відповідальності за наслідки технічних збоїв між судом та сторонами.

Окрему проблему судової правотворчості становить забезпечення рівного доступу до правосуддя для учасників із різним рівнем технічної оснащеності. Це змушує суди через правотворчу діяльність розробляти спеціальні компенсаційні механізми та альтернативні процедурні рішення, що дозволяють збалансувати інтереси сторін у цифровому середовищі. Таким чином, судова правотворчість у сфері дистанційного правосуддя формує нову парадигму судового процесу, де традиційні принципи через судові рішення отримують інноваційне трактування, адаптоване до викликів сучасного цифрового суспільства [5].

Аналіз судової практики свідчить, що за наявності технічної можливості суди через свої рішення, як правило, задовольняють клопотання про проведення засідань у форматі відеоконференції. Такий підхід судової правотворчості підтримано у рішенні Великої Палати Верховного Суду у справі № 910/10006/19 (ухвала від 7 червня 2022 року) [6], де через правову позицію наголошено на дотриманні принципів рівності, гласності, змагальності та розумних строків.

Застосування відеозв'язку дозволяє через судові рішення повноцінно досліджувати доводи сторін, не порушуючи гарантії судового захисту, що особливо важливо в умовах воєнного стану. Водночас судова практика констатує, що не всі суди забезпечені належною технічною інфраструктурою. Часто у процесуальних документах відсутня інформація про можливість онлайн-засідань, тому учасники процесу мають самостійно з'ясовувати технічні умови суду, що є важливим для ефективного захисту [7].

Стосовно розвитку автоматизованих рішень, то у судочинстві вони сприяють досягненню цілі 16.6 ООН щодо ефективних і прозорих інституцій [8]. Впровадження через судову практику стандартів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (Концепція, затверджена Радою суддів України, № 97 від 2.11.2019 р.) [9] підвищує відкритість та доступність судової діяльності, дозволяє проводити відео- та аудіофіксацію, транслювати засідання онлайн, вести відкриті реєстри рішень. Це посилює громадський контроль та через судову правотворчість формує прозоре середовище, де кожне рішення потенційно підлягає суспільному аналізу. Така публічність сприяє формуванню стабільної прецедентної практики, яка, хоча й не є джерелом права, все більше впливає на судову правотворчість.

Висновки. Судова правотворчість в контексті цифрової трансформації адміністративної юстиції в Україні стає ключовим механізмом адаптації правових стандартів до викликів цифрового суспільства. Через судові рішення та правові позиції формуються нові підходи до оцінки електронних доказів, що враховують особливості створення, зберігання та передачі цифрової інформації, включаючи розробку теорії цифрової автентичності. В умовах воєнного стану судова правотворчість у сфері дистанційного правосуддя стала необхідним інструментом забезпечення доступу до суду, розробляючи через судову практику нові процедурні стандарти та компенсаційні механізми. Ефективний розвиток судової правотворчості у цифровому контексті вимагає належного технічного забезпечення судів, уніфікації через судову практику процедур та забезпечення рівного доступу учасників до цифрових ресурсів. Подальший розвиток судової правотворчості має базуватись на вдосконаленні через судові рішення нормативного регулювання, запровадженні технічних стандартів та посиленні цифрових компетентностей усіх учасників судового процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Tosza S. Gathering Electronic Evidence for Administrative Investigations: Exploring an Under-the-Radar Area. *EUCRIM*. 2023. Issue 2. P. 216–222. DOI: <https://doi.org/10.30709/eucrim-2023-018>.
2. Електронні докази в адміністративному судочинстві. *Хмельницький окружний адміністративний суд: вебсайт*. URL: <https://adm.km.court.gov.ua/sud2270/pres-centr/nov/1119353> (дата звернення: 26.06.2025).

3. Електронні докази в адміністративному судочинстві. *Південне міжрегіональне управління міністерства юстиції України в м. Одесі: вебсайт*. URL: https://www.just-dnipro.gov.ua/?view=viewnews&page_id=1675 (дата звернення: 26.06.2025).
4. Електронні докази в процесуальному праві: як це працює в українських реаліях. *Судово-юридична газета*. 2019. URL: https://protocol.ua/ua/elektronni_dokazi_v_protseualnomu_pravi_yak_tse_pratsyue_v_ukrainskih_realiyah (дата звернення: 26.06.2025).
5. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України № 2747-IV від 06 лип. 2005 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35-36. № 37. ст. 446.
6. Ухвала Господарського суду м. Києва від 07 червня 2022 р. у справі № 910/10006/19. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=104769579&red=1000039e5739928d96995be1866cf314dad711&d=5> (дата звернення: 26.06.2025).
7. Мірошніченко І. Судове засідання онлайн: як це працює під час війни. *Юридична газета онлайн*. 2023. № 1–2 (759–760). URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudove-zasidannya-onlayn-yak-ce-pratsyue-pid-chas-viyni.html> (дата звернення: 26.06.2025).
8. Ціль 16. Сприяння побудові миротлюбного й відкритого суспільства в інтересах сталого розвитку, забезпечення доступу до правосуддя для всіх і створення ефективних, підзвітних та заснованих на широкій участі інституцій на всіх рівнях. URL: <https://www.sd4ua.org/wp-content/uploads/2017/10/16.-Myr-i-spravedlyvist-.pdf> (дата звернення: 26.06.2025).
9. Концепція побудови Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи: рішення Ради суддів України № 97 від 22 лист. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0097414-19#Text> (дата звернення: 26.06.2025).